

IRFA'S UNIRESEARCH

Multidisciplinary International E-Research Journal

Vol.- IX

Issue - II

Indexed in DRJI & Indian Citation Index Double Blind Peer Reviewed Journal
UGC Approved List No. 63005 Cosmos Impact Factor - 3.020 [2015]

मराठी साहित्य संशोधन विशेषांक - भाग ४

विश्वविद्यालय अनुदान आयोग
University Grants Commission
Quality higher education for all

Home About Us Organization Commission Universities Colleges Publications

UGC Approved List of Journals

You searched for uniresearch

Total Journals : 1 Home

Show entries Search:

Sl.No.	Journal No.	Title	Publisher	ISSN	E-ISSN
1	63005	Uniresearch- Multidisciplinary International E-Research Journal	International Research Fellows Association	23214953	

Showing 1 to 1 of 1 entries

Previous Next

For Students For Faculty More

Editor:

Dr. Dhanraj T. Dhangar,
Asst. Professor, Dept. of Marathi,
M.G.V.'s Arts & Commerce College, Yeola,
Nashik [M. S.] India.

ghanrajdhanger@gmail.com

Mobile No. 7775982534

SWATIDHAN INTERNATIONAL PUBLICATIONS

For Details, visit us on: www.uniresearch.net.in

EDITORIAL BOARD

Chief & Executive Editor:

Dr. Dhanraj T. Dhangar
Assistant Professor,
Dept. of Marathi,
M.G.V.'s Arts & Commerce College, Yeola,
Dist - Nashik [M.S.] India.

Associate Editors:

Mr. Tufail Ahmed Shaikh, King Aziz City for Science & Technology, Riyadh Kingdom Saudi Arabia.
Dr. Anil Dongre, Head, Dept. of Management, North Maharashtra University, Jalgaon.
Dr. Bhausaheb V. Game, Act. Principal, MGV's Arts & Commerce College, Yeola, Nashik.
Dr. Leena Pandhare, HoD English, L. V. H. College, Panchavati-Nashik [M.S.] India.
Dr. P. K. Shewale, Vice Principal, MGV's Arts, Commerce & Science College, Harsul, Nashik.
Dr. Rekha Gajare, Bhusawal Arts, science & P.O. Nahata, Commerce College, Bhusawal.
Dr. Gajanan Wankhede, Asst. Prof. Dept. of Hindi, Baliram Patil College, Kinwat, Nanded
Dr. B. M. Sonawane, M.G.V.'s Arts College, Saundane, Dist - Nashik
Prof. Atul Suryawanshi, S.S.M.M. College, Pachora
Prof. Vijay Shirsath, Nanasahab Y. N. Chavhan College, Chalisgaon
Prof. B. P. Shewale, MGV's Arts, Commerce & Science College, Saundane, Nashik.
Mr. Munaf Shaikh, North Maharashtra University, Jalgaon
Prof. D. M. Badure, N. S. B. Arts, Commerce & Science College, Nanded.
Mr. Vinod Bhalerao, J.N. V. Kangda Himachal Pradesh.

Advisory Board:

Dr. M. S. Pagare, Director, School of Languages Studies, North Maharashtra University, Jalgaon. [M.S.]
Dr. Marianna kotic, Scientific-Cultural Institute, Mandala, Trieste, Italy.
Dr. S. M. Tadkodkar, Rtd. Professor & Head, Dept. of Marathi, Goa University, Goa, India.
Dr. Bajarang Korde, Professor & Head, Dept. of English, Pune University, Pune, [M.S.] India
Dr. R. P. Singh, Dept. of English and Modern European Languages University of Lucknow [U.P.] India
Dr. N. V. Jayaraman, Director-Training and Placement, SNS Technical Institutions, Coimbatore

Review Committee:

Dr. Shailendra Lende, Dept. of Marathi, R.T.M. Nagpur University, Nagpur
Dr. Sayyed Zakir Ali, HOD, Urdu & Arabic Languages, H. J. Thim College, Jalgaon
Dr. R. R. Kazi, North Maharashtra University, Jalgaon.
Dr. Vandana Chaudhari, KCE's College of Education, Jalgaon.
Dr. Vidya Vyavhare, HOD, Marathi, KCE's M. J. College, Jalgaon.
Dr. Sanjay Baviskar, HOD, Marathi, D. N. Bhole College, Bhusawal.
Dr. Kalpana Patil, HOD, Hindi, D. N. College, Faizpur.
Dr. K. R. Udmale, Rtd. HOD, Cost and Works Accounting, M.S.G. College, Malegaon Camp, Nashik,

Contact us on : uniresearch99@gmail.com / researchjourney2014@gmail.com
Mobile No. : Prof. Dhanraj T. Dhangar - (President, IRFA) + 7775982534 / 9665398258

Publishers : International Research Fellows Association (IRFA) &
Mrs. Swati Sonawane, Director, Swatidhan Publication, Nashik (Mo. 9665398258)

The respective authors are responsible for originality of the papers and intensive thoughts in the papers. Our review committee members have checked papers on their level best to stop fictive literature. Please send your valuable suggestions to us on uniresearch99@gmail.com

- Executive Editor

अनुक्रमणिका

अ.नं.	शोध निबंधाचे शीर्षक	लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
1	आदिवासी कामड नृत्यगीते एक अभ्यास.....	डॉ अंजली म्हस्करेन्हस	04
2	लोकगीतातील आई एक चिंतन.....	प्रा. दीपक सूर्यवंशी	12
3	लोकसाहित्य व लोककला.....	प्रा. तुकाराम कांबळे	16
4	महानुभावीय वाङ्मयातील स्वदेश व स्वभाषाभिमान.....	डॉ. दिनेश पाटील	21
5	भारतीय संत साहित्य.....	प्रा. कविता पाटील	24
6	संत एकनाथ समन्वय बुद्धीचे आदर्श सुधारक.....	डॉ गोपाल ढोले	28
7	संत एकनाथांच्या भागवतातील समतेचा विचार	डॉ. धनराज धनगर	33
8	संत साहित्य : परिवर्तनीय आकलन.....	डॉ. विजया राऊत	36
9	संत एकनाथांचे भारूड विश्व.....	प्रा. परिणीता घडूले	40
10	त्रिदर्भातील संत परंपरा	डॉ गजानन हेरोळे	46
11	भारतीय संस्कृती, इतिहास आणि संत साहित्यावरील बौद्ध धर्माचा प्रभाव.....	प्रा. संगीता सूर्यवंशी	49
12	मराठी कादंबरीतील संस्कृतीचा प्रश्न (जागतिकीकरणाच्या संदर्भात).....	डॉ प्रभाकर देसाई व प्रा. कैलास सलादे	61
13	यशवंतराव चव्हाण यांचे वक्तृत्व व भाषणे	डॉ. तुषार चांदवडकर	65
14	जी.ए.च्या कथेतील प्रतिके व प्रतिमा.....	डॉ अन्नपूर्णा चौधरी	69
15	मी तोडले तुरुंगाचे दार या काव्यसंग्रहातून अभिव्यक्त झालेली समकालीनता.....	प्रा भीमराव वानोळे	72
16	कृषिजन संस्कृतीचे वास्तव आणि राजन गवस यांची कळप कादंबरी.....	डॉ दीपक बावस्कर	76
17	साठोत्तरी ग्रामीण कादंबरीमधील समाज जीवनाचे वास्तव चित्रण.....	प्रा कैलास वाघ व डॉ. वसुमती पाटील	85
18	उत्तम वंडू तुपे ह्यांच्या कादंबरीलेखनातील पृथगात्मता.....	प्रशांत महाजन	88
19	ग्रामीण जीवनाचा अचूक वेध घेणारा कथा संग्रह 'उठावण'.....	प्राचार्य डॉ. भाऊसाहेब गमे	90
20	साठोत्तरी मराठी स्त्रीवादी साहित्याची पार्श्वभूमी व वाटचाल.....	डॉ. साहेबराव शिंदे व प्रा. मंगेश अटकोरे	93
21	साठोत्तरी मराठी साहित्य : आदिवासी कविता.....	प्रा डॉ गणेश टाले	97
22	नव्वदोत्तर मराठी आदिवासी कविता.....	प्रा. रेखा इंगोले	103
23	आदिवासिंच्या आर्थिक क्रांतीचा उदय आदिवासी अकादमीची निर्मिती.....	अजीज तडवी	109
24	साहित्याची समीक्षा : संजा, संकल्पना व स्वरूप.....	प्रा. उज्वला पाटील	115
25	नव्वदोत्तरी मराठी आदिवासी साहित्यातील विद्रोह	डॉ. राजेंद्रकुमार लोणे	119
26	साठोत्तरी मराठी साहित्यात दलित साहित्याचे योगदान	प्रा. रुपाली पाटील	126
27	प्रसार माध्यमांचे वाजारीकरण.....	डॉ. शीला गाढे	130

साठोत्तरी ग्रामीण कादंबरीमधील समाजजीवनाचे वास्तवचित्रण

प्रा. श्री. कैलास बुधा वाघ

डॉ. वसुमती पुंडलिकराव पाटील

श्रीमती विमलबाई उ.पाटील कला व

कै. डॉ. बी.एस. देसले विज्ञान महाविद्यालय, साक्री (धुळे)

मॉ.नं.-9890030380 / ई-मेल- kailaswagh555@gmail.com

प्रास्ताविक :-

मराठी साहित्यामध्ये ग्रामीण, दलित, आदिवासी, स्त्रीवादी असे विविध प्रकार आहेत. साहित्यातून समाजात घडणाऱ्या वास्तव घटनांचा प्रत्यय येतो समाजाचे प्रतिबिंब साहित्यातून पडतांना दिसते. साहित्य समाजमनाचा आरसा आहे. यात विशेषतः ग्रामीण साहित्यातून ग्रामीण भागाचे तेथील समाजजीवनाचे वास्तव चित्रण रेखाटलेले दिसून येते. यात ग्रामीण कादंबरीचा मोलाचा वाटा आहे.

ग्रामीण कादंबरीवरील लेखनाचा आरंभ साधारणपणे १९ व्या शतकाच्या पूर्वार्धात झालेला दिसून येतो. खऱ्या अर्थाने ग्रामीण कादंबरी लेखनाला १९६० नंतरच सुरुवात झाली. या काळातील ग्रामीण कादंबरीने समाज परिवर्तनात मोलाची कामगिरी केली. या काळात महाराष्ट्रात ग्रामीण चळवळीने जोर धरला कारण फुले, शाहू, आंबेडकरांचा वारसा घेवून त्यांच्या विचारांनी प्रेरित ग्रामीण भागात नवसुशिक्षितांची एक पिढी निर्माण झाली. या पिढीने साहित्य लेखनातून ग्रामीण समाजजीवनाचे वास्तव स्वरूप रेखाटण्यास सुरुवात केली. यात ग्रामीण कादंबरीने मोलाची कामगिरी बजावली. विशेष म्हणजे स्वतःच्या ग्रामबोलीतून कादंबरी लेखन केल्याने त्यात जीवंतपणा आला. कादंबरी लेखनात प्रामुख्याने शंकर पाटील, व्यंकटेश माडगूळकर, उध्दव शेळके, द.मा. मिरासदार, आनंद यादव, रा.रं. बोराडे, बंकट पाटील, बाबा पाटील, विश्वास पाटील, दत्ता भोसले चंद्रकुमार नलगे, सदानंद देशमुख व अनेक अशा लेखकांनी ग्रामीण कादंबरीत वास्तव स्वरूपात रेखाटले.

साठोत्तरी ग्रामीण कादंबरीतील समाजजीवनाचे वास्तवचित्रण :-

साठोत्तरी कालखंडातील ग्रामीण कादंबऱ्यातून महाराष्ट्रातील विविध प्रदेशातील खेडयातील दुष्काळ, लहरी निसर्गाचे रूप, गावातील राजकारण, जाती-जातींमधील संघर्ष, शेतकऱ्यांचे व्यापाऱ्यांकडून, सावकारांकडून होणारे शोषण, सरकारी धोरण, भ्रष्ट अधिकारी, गरीबी, उपासमार अशा विविध प्रश्नांची मांडणी केली गेली. तत्कालीन समाजजीवनाचे वास्तव चित्रण कादंबऱ्यांतून रेखाटले जाऊ लागले. पुढील कादंबऱ्यांच्या माध्यमातून समाजजीवनाचे वास्तव चित्रणाचा अभ्यास करता येईल.

उध्दव शेळके यांची 'धग' ही कादंबरी अस्सल ग्रामीण समाजजीवनाचे वास्तवचित्रण रेखाटणारी आहे. 'धग' मधून विदर्भातील एका गरीब कष्टाळू शिंपी कुटूंबाचे व त्या कुटूंबाच्या अनुषंगाने होणारे गावाचे व तेथील संस्कृतीचे चित्रण आलेले आहे. 'धग' मधून कुटूंबासाठी सतत कष्ट करणाऱ्या कौतिक या स्त्रीची कथा चित्रित होते. प्रथम कर्तृत्ववान नंतर महारोग झालेला नवरा, उनाडक्या करणारा, मुलगा या सर्वांचे तंत्र बघून भांबावून वेडी झालेल्या कौतिकच्या संदर्भात या कादंबरीचे कथानक आहे. कुटूंबासाठी कितीही कष्ट केले तरी हाती अपयशच आलेल्या कौतिकची ही कहाणी आहे. विशेष म्हणजे या कादंबरीतून व्यक्त होते ती माणसांबद्दलची आस्था येथील कुटूंबावर होणारे परिणाम यामुळे निर्माण झालेल्या समस्या दिसतात.

एकंदरीत खेडयातील समाजजीवनाचे वास्तव चित्रण 'धग' मधून रेखाटलेले आहे. त्याचप्रमाणे व्यंकटेश माडगूळकरांनी 'बनगरवाडी' कादंबरीतून ग्रामीण वास्तवाचे जवळून दर्शन घडविले आहे. ऋतुचक्राबरोबर धनगर लोकांच्या जीवनात होणारे परिवर्तन आणि त्याप्रमाणे त्या जमातीचे जगणे, गावातील माणसे त्यांची समाजव्यवस्था, खेडयाची रचना या सर्वांची शब्दचित्रणे करणारी ही कादंबरी आहे. स्वातंत्र्यानंतर गावागावातून होणारा शिक्षणाचा प्रसार,

बनगरवाडीतील शाळा बंद असतांना नोकरीच्या शोधात असलेला तरुण नायक राजाराम मास्तरला या गावात पाठवून तेथील अडाणी लोकांना शिक्षणाचे महत्त्व पटवून देतांना त्याचा गावकऱ्यांशी येणारा संबंध व त्यातून उभी केलेली शाळा, या सर्व घटकांच्या सहाय्याने 'बनगरवाडी' चित्रित केली आहे. एकंदरीत बनगरवाडीचे प्रमुख वैशिष्ट्ये म्हणजे माणदेशी प्रदेशाच्या माणसांची स्वभावचित्रे, या माणसांतून घडणारे अनुभव यातूनच ग्रामीण संस्कृतीची ओळख करून देणारे मानवी जीवनाचे वैशिष्ट्यपूर्ण चित्रण आहे. तसेच ग्रामीण परिसरातील समाजिक, आर्थिक, धार्मिक, सांस्कृतिक व शैक्षणिक पैलूंचा आढावा 'बनगरवाडी' तून लेखकाने घेतलेला आहे.

शंकर पाटलांची 'टारफुला' या कादंबरीतून ग्रामीण समाजजीवनाचे वास्तव दर्शन घडतांना दिसून येते. या कादंबरीतून लेखकांनी गावातील गुंडगिरी व त्यांचे अन्याय-अत्याचार त्यामुळे गावातील लोकांना भोगाव्या लागणाऱ्या समस्या व ह्या संपुर्ण घटनेमुळे पोखरलेल्या 'टारफुला' गावाचे चित्रण रेखाटले आहे. ज्या प्रमाणे पिकात वाढलेले 'टारफुला' पिकाला हानिकारक असते. त्याचप्रमाणे विनाकारण वाढलेली गावातील गुंडगिरीमुळे दहशतीमुळे संपुर्ण गांव कसे उध्वस्त होते. याचे चित्रण दाखविण्याचा प्रयत्न 'टारफुला' तून केलेला आहे. याचप्रमाणे हमीद दलवाई यांची 'इंधन' ही कादंबरी अस्सल ग्रामीण जीवनाचे वास्तव चित्रण करणारी आहे. 'इंधन' मधून गावातील हिंदू, मुस्लिम व बौद्ध या धर्मांमधील लोकांचा एकमेकांशी होणारा संघर्ष व त्यातून व्यक्त होणारी भयावह दहशत दहशतीखाली वावरणारी अल्पसंख्यांक कुटूंब यांचे वास्तव चित्रण आलेले आहे. एकूणच 'इंधन' कादंबरीतून गावातील काही माणसामध्ये जातीय व धार्मिक वैमनस्य कसे वाढत जाते व त्यातून कसा संघर्ष उभा राहतो याचे चित्रण रेखाटलेले आहे.

त्याचप्रमाणे आनंद यादव यांच्या 'गोतावळा' कादंबरीने ग्रामीण कादंबरीच्या वाटचालीत व विकासाला एक वेगळे वळण लावण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. या कादंबरीतील नायक नारबा असून त्याचा 'गोतावळा' त्याचे बेल, रेडा, घोडे, कोंबडा, कुत्रा, शेरडे व विहीरीतील कासव आहे. या सर्वांसोबतचे त्याचे जडलेले मैत्रीचे नाते त्या प्राण्यांप्रमाणेच आहे. हे दर्शविण्याचा यादवांनी प्रयत्न केलेला आहे. नारबाला माणसांपेक्षा हा प्राण्यांचा 'गोतावळा' अधिक जवळचा वाटतो. कारण त्याला त्यांच्याकडून त्याला निष्पाप, निरागस प्रेम मिळते. कालांतराने यांत्रिकीकरणामुळे यंत्र सामुग्रीचा शेतात प्रवेश होतो त्यातून प्राण्यांची आवश्यकता कशी कमी होते. यंत्रामुळे कालांतराने माणसांचीही आवश्यकता कशी कमी होते हे 'गोतावळा' तून चित्रित केले आहे.

थोडक्यात मानवी संबंधाची जपणूक करणाऱ्या नारबाची ही आत्मकथा आहे तसेच ग्रामीण समाजजीवनाचे अस्सल व वास्तवदर्शी चित्रण 'गोतावळा' तून साकार होतांना दिसते.

'गांधारी' कादंबरीतून ना.धो. महानोर यांनी 'गांधारी' गावाची कथा सांगितली आहे. दृष्ट प्रवृत्तीच्या माणसांमुळे गावाची दयनीय अवस्था होते. गाव या लोकांच्या कोंडीत सापडते त्यामुळे गावाची अवस्था वाईट होते. प्रथम उध्वस्त झालेले गाव पुन्हा स्थिर झाल्यावरही राजकारणामुळे अस्थिर होते असे भासवून गावात विशिष्ट लोकांची चालणारी सत्ता, वर्चस्व त्यामुळे गावातील सामान्य माणसांना होणारा त्रास याचे वर्णन या कादंबरीतून आलेले आहे तसेच शंकर पाटील यांनी 'घुंगरू' आणि 'बेईमान' या कादंबरीतून ग्रामीण जीवनातील विविध घटनांचे दर्शन घडविले आहे. 'येरझार' मधून बदलत्या खेड्याची कहाणी दि.वि. जोशी यांनी रेखाटली आहे. तसेच महादेव मोरे यांची 'बळी' एकोणासावी जात, स्टॅण्ड, 'लाईन' तसेच चंद्रकुमार नलगे यांच्या 'आगिनफुल', 'गस्त' या कादंबऱ्यातून ग्रामीण समाजजीवनाचे वास्तव चित्रण रेखाटलेले आहे.

१९७५ नंतर ग्रामीण कादंबरी लेखनात बराच बदल झाला. या काळातील ग्रामीण कादंबऱ्यातून समतावादी मुल्यांच्या प्रेरणेतून ग्रामीण समाजजीवनाची सुख दुःख व्यक्त होऊ लागली, यात विश्वास पाटील यांच्या 'पांगिरा' कादंबरीतून दुष्काळाचे वास्तव चित्र रेखाटलेले आहे. कादंबरीच्या सुरुवातीला संपुर्ण गावात आनंदाचे, उत्साहाचे वातावरण असते परंतु कालांतराने दुष्काळ व गावातील राजकारण यामुळे गावाची तेथील माणसांची कशी दयनीय अवस्था होते ते कसे उध्वस्त होत जातात हे या कादंबरीतून रेखाटलेले आहे. एकूणच पांगिरा कादंबरीतून दोन गावांच्या माणसांचे सामुदायिक आयुष्य आणि त्यातील चढ उताराचे तसेच सामुहिक जाणिवांचे वास्तव चित्रण आलेले आहे. याच

बरोबर 'आभाळ' या कादंबरीतून तानाजी राऊ पाटील यांनी कर्जात जन्मणाऱ्या, कर्जात जगणाऱ्या आणि कर्जातच मरणाऱ्या एका अल्पभुधारक शेतकऱ्याची कथा रेखाटलेली आहे. खेड्यात जीवन जगणारा अल्पभुधारक, शेतकरी, शेतमजुरांच्या अशिक्षितपणाचा फायदा घेऊन काही दलाल त्यांना कशा प्रकारे लुटतात याचे चित्रण रेखाटलेले दिसून येते.

सदानंद देशमुख यांची 'तहान' कादंबरी ग्रामीण समाजजीवनाचे वास्तव चित्रण करतांना दिसते 'तहान' या शिर्षकाद्वारे या कादंबरीचे कथानक लक्षात येते. पाणी टंचाईच्या पार्श्वभूमीवरील धगधगत्या ग्रामीण जीवनाचे भेदक तसेच वास्तव चित्रण 'तहान' मधून येते निसर्गाच्या अवकृपेमुळे आणि दुष्काळी परिस्थितीमुळे राघोजी शेवाळे नामक शेतकऱ्याच्या कुटूंबासोबत गावातील कुटूंब कशाप्रकारे उध्वस्त होतात याचे वर्णन येथे येते. दुष्काळी परिस्थितीमुळे फक्त मानवी जीवनच उध्वस्त होत नाही तर ग्रामीण भागातील शेतकऱ्याचा अविभाज्य घटक प्राणी, पशुपक्षी यांचीही कशी दयनीय अवस्था होते तसेच या पाणीटंचाईचा काही लोक कशा पध्दतीने फायदा घेतात याचेही वास्तव चित्रण 'तहान' मधून आलेले आहे तसेच रविंद्र शोभणे यांच्या 'कोंडी' या कादंबरीतून परिस्थितीमुळे अगतिक झालेल्या माणसांची 'कोंडी' कशा प्रकारे होते याचे चित्रण आलेले आहे. अशा अनेक साठोत्तरी ग्रामीण कादंबऱ्यातून तत्कालिन समाजजीवनाचे वास्तव चित्रण रेखाटलेले दिसून येते.

सारांश :-

एकूणच साठोत्तरी मराठी ग्रामीण कादंबऱ्यातून ग्रामीण भागात राहणाऱ्या माणसांचे प्रश्न, त्यांच्यातील संबंध, खेड्यातील संस्कृती तेथील माणसांचे निसर्गाशी असलेले नाते शेतकरी, कष्टकरी, शेतमजुरांच्या कथा, व्यथा अडाणीपणामुळे होणारी लुबाडणूक खेड्यातील राजकारण व महत्वाचे म्हणजे औद्योगिकीकरण, यांत्रिकीकरण, विज्ञान व तंत्रज्ञानाची प्रगती यामुळे ग्रामीण जीवनात घडलेला बदल यांचे चित्रण कादंबरीकारांनी वास्तवपूर्ण मांडण्याचा प्रयत्न कादंबरीकारांनी केलेला दिसून येतो.

संदर्भ :-

१) धग	:-	उध्व शेळके
२) बनगरवाडी	:-	व्यंकटेश माडगूळकर
३) टारफुल	:-	शंकर पाटील
४) गोतावळा	:-	आनंद यादव
५) पांगिरा	:-	विश्वास पाटील
६) तहान	:-	सदानंद देशमुख
७) साहित्य	:-	ग्रामीण आणि दलित (संपादक) डॉ. ईश्वर नंदपूरे
८) मराठी ग्रामीण कादंबरी	:-	डॉ. रविंद्र ठाकूर